

RECENZIE

LENIN, SPISY I, II.

Vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry v Bratislave. Zväzok I. strán 472, zväzok II. strán 487.

Slovenská verejnosť bola milo prekvapená tým, že aj v slovenskom preklade začali súborne vychádzať všetky spisy V. I. Lenina. Dostáva sa jej tým veľkej možnosti dokonale poznať veľkosť Leninovej osobnosti, jeho schopnosť tvorivo rozvíjať učenie marxizmu v pomeroch cárskeho Ruska, hlbokú znalosť faktov nevyhnutných pre pochopenie práve prebiehajúcich hospodárskych a spoločenských procesov, ako aj schopnosť zamerať sa vždy na problémy najdôležitejšie a nerozplynúť sa v problémoch druhoradých.

V prvom zväzku *Spisov* sú práce, ktoré Lenin napísal v priebehu rokov 1893—94, a to: *Nové hospodárske procesy v roľníckom živote, O takzvanej otázke trhov, Kto sú priatelia ľudu a ako bojujú proti sociálnym demokratom a Ekonomický obsah národnictva a jeho kritika v knihe pána Struveho.*

V prvej práci si Lenin všíma knihu V. J. Postnikova *Juhorské roľnícke hospodárstvo*. Všíma si ju preto, lebo táto kniha, plná štatistických dôkazov, ukazuje, aká diferenciácia prebieha na ruskej dedine. Podrobne analyzuje pomery na ruskej dedine a ukazuje, že ruská dedina vôbec nie je rovnorodou jednotkou, ktorú možno charakterizovať určitým typom, priemerným hospodárstvom. Procesy, ktoré v nej prebiehajú, zapríčiňujú čoraz väčšie rozdiely čo do blahobytu jednotlivých skupín.

Tomuto momentu venuje Lenin veľkú pozornosť. Už vtedy chápal, že roľníctvo, ak sa mu má rozumieť, ak sa má toto uviesť do pohybu, treba dokonale poznať. Lenin si všíma, aké veľké sociálne rozdiely obsahuje ruská občina. Na jednej strane bohatých roľníkov, vlastníacich veľký kus zeme aj prostriedky potrebné na to, aby ju mohli obrobiť, zamestnávajúcich cudzie pracovné sily a schopné aj toho, aby árendovali mimopodielovú pôdu aj pôdu tých, čo nevlastnia prostriedky, pomocou ktorých by ju mohli obrobiť. V dôsledku nedostatku živého aj mŕtveho inventára je pôda týchto chudobných roľníkov obrábaná horšie, a preto aj výnosy z pôdy sú omnoho nižšie ako u bohatých roľníkov. Výrobné náklady u tejto skupiny roľníctva sú vyššie ako u roľníctva zámožného, lebo toto vyrába na veľkých

plochách, používa strojovú prácu a znižuje tým výrobné náklady. Ale aj malý roľník produkuje pre trh, lebo je nútený kryť svoje potreby a platiť dane. No na trhu nenachádza pre svoje výrobky uplatnenie. Zámožní roľníci môžu v dôsledku uvedených skutočností vyrábať lacnejšie, a tým chudobných roľníkov nadobro ruiniť.

Záverom Lenin ukazuje, že „... základom, z ktorého vyrastajú uvedené zjavy, je výroba produktu na predaj. Boj hospodárskych záujmov medzi roľníctvom vzniká hlavne preto, že existuje taký systém, v ktorom regulátorom spoločenskej výroby je trh”. (*Spisy* I, str. 68). Slovom, kapitalizmus zapustil aj v Rusku svoje hlboké korene a preniká čoraz viac aj na ruskú dedinu.

*

V práci *O takzvanej otázke trhov* Lenin ukazuje, ako schematicky sa poníma vznik a vývoj kapitalizmu v Rusku. Článok je namierený proti národnikom a tým, čo bojujú proti marxizmu tvrdili, že vývoj kapitalizmu v Rusku je nemožný. Argumentovali tým, že je vraj nemožné, aby z úbohých zvyškov naturalného hospodárstva polozbedačených roľníkov mohla vzniknúť mohutná kapitalistická výroba, taká, aká je na západe. Lenin však dokazuje, že na dedine, aj v meste dochádza k diferenciacii, a nie k jednoduchému zbedačeniu. Na dedine sa na jednej strane vytvára menšina — bohatí roľníci, ktorí skupujú pôdu a vyrábajú pre trh. Na druhej strane väčšina roľníckeho obyvateľstva nestačí už kryť svoje osobné potreby, odchádza za vedľajším zárobkom, predáva na trhu svoju pracovnú silu a kupuje výrobky nezbytné k životu. Bohatí roľníci akumulujú utŕžený zisk do podniku, rozširujú a vybavujú ho strojmi. Vzniká dedinská buržoázia, ktorá sa stáva zároveň hlavným výrobcom poľnohospodárskych výrobkov. Ako dôkaz pre toto tvrdenie uvádza Lenin údaje z troch poľnohospodárskych oblastí európskej časti Ruska. Lenin hovorí: „Z týchto údajov jasne vidieť, že v našom poľnohospodárstve a medzi občinovým roľníctvom neprebíha proces zbedačovania a ochudobňovania vôbec, ale proces diferenciacie na buržoáziu a proletariát. Veľká časť roľníkov (chudobná skupina) — priemerne asi polovica — stráca hospodársku samostatnosť. Má v rukách už iba nepatrnú čiastočku celého poľnohospodárstva miestnych roľníkov, asi 13% (priemerne) plochy... Lenže na druhej strane z tých istých občinových roľníkov vyrastá celkom iná, diametrálne protikladná skupina. Roľníci najvyššej skupiny vlastní 7—10-krát väčšiu osevnú plochu ako roľníci najnižšej skupiny” (*Spisy* I, str. 102).

Lenin dokazuje, že národnické teórie o nemožnosti kapitalizmu pokračovať „po tej istej ceste” sú prázdny hovorením. Proces vývinu tovarového hospodárstva a rast kapitalizmu neustále pokračuje.

*

Najpodstatnejšou časťou prvého zväzku Leninových *Spisov* je práca *Kto sú priatelia ľudu a ako bojujú proti sociálnym demokratom*. Je zameraná hlavne proti národnikom, ktorí v deväťdesiatych rokoch minulého storočia nielen že prestali byť revolučnou silou, ale stali sa hlásateľmi záujmov kulactva. Prestali bojovať

proti cárizmu a hľadali cesty, ako sa s ním zmierif. Ale pri tom všetkom mali národnici vplyv na určité vrstvy v Rusku, hlavne na časť inteligencie. Bolo na Leninovi, aby národníkov aj ideologicky potrel.

Názory národníkov Lenin práve v tejto práci úplne demaskoval a odhalil ich spiatočnický charakter. Ukázal, ako nehistoricky a falošne vysvetľujú priebeh dejiného vývoja, príčiny spoločenských zmien, úlohu osobnosti v dejinách.

V tomto čase bol Lenin za úplné vyvlastnenie veľkostatkárskej pôdy a za nacionalizáciu pôdy. Vedel však, že v prvej etape boja bude treba vyhlásiť také požiadavky, ktoré by mobilizovali roľníctvo okolo proletariátu do boja proti zvyškom feudalizmu. Z uvedeného vidief, že Lenin vtedy po prvý raz jasne vyjadril myšlienku revolučného sväzku robotníctva a roľníctva ako hlavného prostriedku na zvrhnutie veľkostatkárov, cárizmu a buržoázie.

Lenin už vtedy pokladal za potrebné zjednotif jednotlivé marxistické skupiny, roztrúsené po celom Rusku, v jednotnú robotnícku stranu, postavenú na pevný marxistický základ. Pomocou tejto robotníckej strany zvrhne ruská robotnícka trieda, podporovaná širokými vrstvami roľníctva, cársku samovládu, a odtiaľ už vedie priama cesta k víťaznej komunistickej revolúcii.

Správnosť týchto Leninových názorov potvrdil ďalší dejinný vývoj Ruska. Ruský proletariát, podporovaný roľníctvom a vedený boľševickou stranou, porazil cárismus aj buržoáziu a prvý na svete začal budovať beztriednu spoločnosť.

*

Poslednou časťou prvého zväzku *Spisov* je práca *Ekonomický obsah národnictva a jeho kritika v knihe pána Struveho*. Struve patril k skupine tzv. legálnych marxistov a napísal *Kritické poznámky k otázke ekonomického vývinu Ruska*. Táto kniha je vlastne kritikou národnictva. Struve sám hovorí, že „sa v niektorých základných otázkach prikláňa k náhľadom, čo sa celkom jasne vyhranili v literatúre, ale vôbec sa nepokladal za viazaného literou a kódexom nejakej doktríny. Nie je nakazený ortodoxnosťou“ (*Spisy* I, str. 299). Lenin, skôr ako pristúpil k rozboru knihy, hovorí toto: „Úlohou tohto článku je kriticky rozobrať knihu pána Struveho z hľadiska človeka, „prikláňajúceho sa“ vo všetkých (a nielen v „niektorých“) „základných otázkach k náhľadom, čo sa úplne jasne vyhranili v literatúre“ (*Spisy* I, str. 300).“

V tejto práci znova poukazuje na nedostatky v ideológii národníkov, a zároveň poukazuje aj na nesprávnosť mnohých názorov Struveho.

*

Druhý zväzok Leninových *Spisov* obsahuje práce, ktoré napísal v rokoch 1895—97. Možno ich rozdelif do troch skupín. Do prvej skupiny môžeme zahrnúť tie články, ktoré sa zaoberajú otázkami programovými, organizačnými a taktickými, ktoré museli ruskí marxisti nevyhnutne riešif. Do druhej skupiny možno zahrnúť články, ktoré sú namierené proti zvyškom nepriateľských ideológií, hlavne proti národníkom. Konečne do tretej skupiny možno zahrnúť práce agitačné.

V práci *Friedrich Engels* Lenin ukazuje, aký prevrat v dejinách nastal tým, že Marx a Engels vo svojich prácach dokázali, že kapitál nevyhnutne plodí proletariát, ktorý napokon je predurčený zvrhnúť kapitalizmus a nastolíť beztriednu spoločnosť. Lenin ukazuje, že Marx a Engels na základe vedeckej analýzy dospeli k názoru, že doterajšie dejiny boli dejinami triedneho boja medzi dvoma antagonistickými triedami, a že tento bude trvať dovtedy, dokiaľ nezmizne hlavná príčina tohto stavu — súkromné vlastníctvo.

Podľa Lenina sa Engels od svojich predchodcov, usilujúcich o nápravu spoločenských pomerov líši tým, že prvý povedal, že proletariát nie je len trpiacou triedou, že práve to potupné hospodárske postavenie, v ktorom proletariát je, ženie ho nezadržateľne vpred a núti ho bojovať za svoje konečné oslobodenie. Verí, že bojujúci proletariát si sám pomôže.

V tomto spočíva podľa Lenina zásadný postoj Engelsov k proletariátu. Nielenže ukazoval jeho bezmedzné vykorisťovanie, ale ukázal mu aj perspektívu a cieľ jeho boja.

*

V článku *Výklad zákona o pokútach, vybraných od robotníkov v továrňach a závodoch* objasňuje Lenin robotníkom pravý zmysel pokút, ktoré v tej dobe kruto doliehali na ruských robotníkov. Lenin ukazuje, že „účelom pokút nie je nahradiť škodu, ale zaviesť disciplínu, t. j. podriadiť robotníkov zamestnávateľovi...“ (*Spisy* II, str. 25). Na príklade Morozovovej manufaktúry ukazuje, že vláda vydala zákon o pokútach nie zo sympatií k robotníctvu, ale preto, že si to robotníci sami vynútili. V článku ďalej poučuje robotníkov, kedy a z ktorých príčin môže byť robotník pokutovaný. Ukazuje ďalej na nespravodlivosť tohto zákona, lebo považuje robotnícku triedu za podriadenú kapitalistom. Nabáda v článku robotníkov k ešte väčšej zomknutosti a ešte aktívnejšiemu boju za svoje práva.

*

Nasleduje rad článkov, v ktorých sa Lenin zaoberá ekonomickými otázkami. Rozoberá ekonomické teórie romantizmu, hlavne názory Sismondiho a A. Smitha a ich charakter kritiky kapitalizmu. Ukazuje na sentimentálny, maloburžoázny a v podstate reakčný charakter romantizmu.

*

Najdôležitejšou časťou druhého zväzku *Spisov* je článok *Úlohy ruských sociálnych demokratov*. V tomto článku zdôvodnil Lenin program a taktiku ruskej revolučnej demokracie. Vychádzal z neustáleho rastu kapitalizmu v Rusku a na základe štúdia spisov Marxa a Engelsa videl, aká úloha a aký cieľ stojí pred ruským robotníctvom. Bolo preto úlohou sociálnej demokracie „viesť triedny boj proletariátu a organizovať tento boj v oboch smeroch: v socialistickom (boj proti triede kapitalistov, ktorý sa usiluje zničiť triedne zriadenie a organizovať socialistickú spoločnosť) a v demokratickom (boj proti absolutizmu, ktorý sa usiluje vydohyť

politickú slobodu v Rusku a demokratizovať politické a spoločenské zriadenie Ruska) (*Spisy II*, str. 278).

Je preto nezbytné, aby sa strana v tom čase venovala propagácii učenia vedec-kého socializmu a aktívne sa zúčastňovala na všetkých živelných prejavoch boja robotníckej triedy, na všetkých záškoch robotníkov s kapitalistami pre pracovný čas, pre zvýšenie miezd, pracovné podmienky a i. Túto prácu treba zamerať hlavne na robotníkov mestských — hovorí Lenin — lebo ruská sociálna demokracia nesmie trieštiť svoje sily, ale, naopak, musí sa sústrediť na činnosť medzi priemyselným proletariátom, ktorý je najvyspelejší intelektuálne aj politicky, najvýznamnejší svojou početnosťou a sústredenosťou vo veľkých politických strediskách krajiny. Lenin videl vždy hlavné ohnisko, ktoré bolo treba uchopiť. Nepodceňoval ostatné vrstvy ruského obyvateľstva, hlavne po dedinách roztrúsený proletariát priemyselný, dedinský, aj ožobráčené široké masy roľnícke. Lenin už vtedy vedel, že je potrebné spojenectvo medzi proletariátom a roľníctvom, ale vedel aj to, že v danej situácii organizovať aj iné vrstvy by bolo nečasové. Lenin hovorí: „S rozšírením socializmu a myšlienky triedneho boja medzi mestskými robotníkmi sa nevyhnutne rozšíria tieto myšlienky aj po menších, roztrúsenejších kanáloch: preto je nutné, aby tieto myšlienky zapustili hlbšie korene v lepšie pripravenej pôde a aby si ich osvojil tento predvoj ruského robotníckeho hnutia a ruskej revolúcie“ (*Spisy II*, str. 281).

Charakteristický je aj postoj, ktorý zaujal Lenin k rôznym nemarxistickým stranám. Ide tu hlavne o stranu tzv. národopravcov. Hovorí, že táto strana nemá nič spoločného so sociálnou demokraciou, ale že v boji proti absolutizmu môže zohrať pozitívnu úlohu ak sa bude orientovať na maloburžoázne živly, ktorých je predstaviťkou, a povedie tieto vrstvy do boja proti cárizmu.

V celom článku je vyjadrená potreba zjednotenej ruskej sociálnodemokratickej strany, nájsť správnu cestu v boji proti cárskemu absolutizmu i vzťahujúcej sa buržoázii. Predpovedá skorý krach rozkvitajúceho kapitalizmu, a preto je tým potrebné, aby ruský proletariát bol pripravený aktívne zasiahnuť do ďalšieho vývoja krajiny.

*

Nasleduje rad článkov jednak rázu ekonomického a agitačného a články polemizujúce z národnictvom. Všetky tieto články ukazujú Leninovu schopnosť hlboko vniknúť do složitých spoločenských procesov a tvorivo rozvíjať a dopĺňať učenie Marxa a Engelsa.

*

Záverom možno povedať, že práce napísané Leninom pred 60 rokmi a publikované v týchto dvoch zväzkoch *Spisov* majú čo povedať aj dnešnému čitateľovi. Možno v nich nájsť zničujúcu polemiku proti každej marxizmu nepriateľskej ideológii. Učiť sa vyhmatnúť vždy zásadné problémy a nerozplývať sa v množstve problémov druhoradých. Napokon nás učia dbať o čistotu učenia Marxa a Engelsa, bojovať proti akýmkoľvek úchyľkám, riešiť nové problémy a ich riešením urobiť ďalší krok na ceste k socializmu.

Z. Moravec